

De doos van Pandora

De samenleving is ontevreden. De democratie staat onder druk en voor het financiële systeem bestaan belangrijke uitdagingen. De actuaaris en de FRM-professional in het algemeen spelen een belangrijke rol in de moderne samenleving. Zij lossen veel op, maar de oplossingen hebben als bijeffecten grootschaligheid en complexiteit. Dit artikel is een pleidooi voor vereenvoudiging en verbetering zonder revolutie.

AANLEIDING

Vorige maand verscheen een nieuw boek van Martin Wolf, chief economics commentator voor de Financial Times getiteld 'The Crisis of Democratic Capitalism'. Het was voor mij de aanleiding om dit artikel te schrijven. Democratie en kapitalisme gaan hand in hand. Beide staan onder druk. Autoritaire leiders en een 'illiberale' democratie rukken op met bijvoorbeeld Viktor Orban in Hongarije en de in 2020 bijna herkozen Donald Trump die in 2024 alsnog een serieuze kans maakt om opnieuw president te worden. De wenselijkheid van de vrije markt staat ter discussie en tegelijk zijn economische omstandigheden uitdagend.

STATUS ANXIETY

Wolf signaleert enkele ontwikkelingen die grote groepen bang en onzeker hebben gemaakt. De complexiteit in de samenleving is toegenomen en de interactie tussen overheid en markt heeft beide gevormd. Door globalisering zijn veel banen verplaatst naar landen als China. Hij observeert dat het instorten van de markt en de democratie vaak gelijktijdig optreden. In de afgelopen decennia is de groei van de productiviteit afgenomen, ongelijkheid is toegenomen, banen zijn al dan niet letterlijk lopendebandwerk geworden en er was sprake van de-industrialisatie. Er is een rentenierskapitalisme ontstaan waarbij weinig mensen kunnen beschikken over een groot deel van de opbrengsten van de economie en die daarmee veel invloed uitoefenen. Door deze ontwikkelingen treedt status anxiety op bij mensen die hier niet van profiteren en nog wel iets te verliezen hebben, maar niet heel veel. Tel daarbij op het effect van de global financial crisis in 2008 en het resultaat is dat veel mensen bang en onzeker zijn en het vertrouwen in de elite is aangetast.

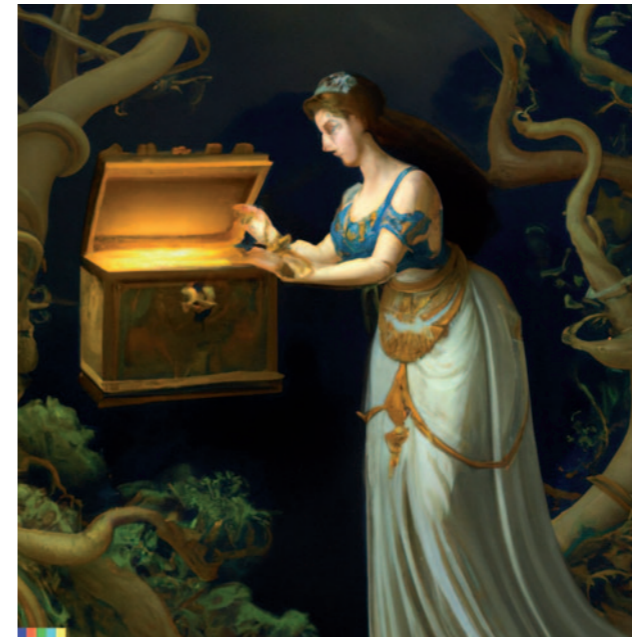
ER IS EEN RENTENIERSKAPITALISME ONTSTAAN

DE ROL VAN DE MENS EN DE ACTUARIS

Het ophalen van kapitaal door bedrijven met leningen of aandeelhouderskapitaal en het beleggen en organiseren van pensioen spelen een belangrijke rol in onze moderne samenleving. De actuaaris en meer in het algemeen de FRM-professional zijn daarbij cruciaal.

De actuaaris is in de eerste plaats een mens met alle mogelijkheden en beperkingen die daar bij horen. Dit wordt geïllustreerd met de Griekse mythe over de schepping van de mens en de doos van Pandora. Bij voorbaat excuses aan de vrouwelijke lezers. Hoewel de Grieken in de klassieke oudheid een grote bijdrage hebben geleverd aan de filosofie en de wetenschap is 'diversity, equity & inclusion' pas later uitgevonden. In opdracht van de oppergod Zeus hebben Prometheus en zijn broer Epimetheus de mens geschapen. Omdat Prometheus van mening was dat de mens er bekaaid was afgekomen, besloot hij de mensen het vuur te geven, hetgeen hij stal van de goden. Zeus was daarover dermate ontstemd dat hij besloot de mensheid te straffen.

Daarom gaf hij de god Hephaistos de opdracht een vrouw te vormen, genaamd Pandora. Zij kreeg van de goden mooie eigenschappen mee zoals intelligentie, talent en manieren. Zij kreeg ook een bijzondere eigenschap mee 'nieuwsgierigheid'. Prometheus wilde niet met Pandora trouwen omdat hij wist dat geschenken van Zeus doorgaans weinig goeds betekenden. Zijn minder slimme broer Epimetheus trouwde echter wel met Pandora. Zeus gaf het stel de doos van Pandora als geschenk bij het huwelijk. Hierin zaten alle ongelukken opgesloten. Als de doos gesloten bleef konden die niemand treffen. Helaas kon Pandora haar nieuwsgierigheid niet bedwingen en zij opende de doos. Alle rampen, ziekten en zorgen verspreidden zich over de aarde. Toen Pandora de doos geschrokken weer dicht deed zat alleen de hoop er nog in.

Pandora opent de doos (gemaakt met DALL-E)

Menselijke eigenschappen nieuwsgierigheid en het streven naar meer leidden tot uitvindingen die goed en slecht worden gebruikt, en tot meer complexiteit, grootschaligheid en bureaucratie in de samenleving.

VERANDERING GEWENST

Hoe kunnen wij als actuarissen bijdragen tot een betere en meer tevreden samenleving? Als actuarissen bedenken wij hoe risico's kunnen worden gemanaged en hoe waarde kan worden gecreëerd. Vernuftige oplossingen hebben veelal grootschaligheid en complexiteit als bijeffect. Helaas wordt het hiermee ook minder duidelijk wie verantwoordelijk is. Mijn punt is niet dat we nieuwe ontwikkelingen moeten proberen tegen te houden, maar meer dat gekozen oplossingen begrijpelijk moeten zijn en dat de verantwoordelijkheden helder dienen te zijn. Als voorbeeld zijn daar ontwikkelingen in Artificial Intelligence (AI). Nu afgelopen november ChatGPT beschikbaar is gesteld voor het grote publiek, zien we talloze mogelijkheden. Wanneer AI wordt toegepast voor risicomanagement of voor cijfers in de jaarrekening, zullen de cijfers uitlegbaar en aantoonbaar juist dienen te zijn. Bovendien moet de verantwoordelijkheid voor de juistheid van de aannames en de gehanteerde gegevens helder zijn. Op dit punt valt nog veel werk te doen waar actuarissen een rol kunnen spelen.

Ook voor bestaande processen moeten wij ons afvragen of het niet eenvoudiger kan. Als actuarissen zijn wij dol op kapitaaldekking omdat wij daar onze kennis en kunde op los kunnen laten. Daarbij schetsen wij de betrokken deelnemers of polishouders een beeld van wat zij 60 jaar later kunnen ontvangen. Hoewel de verwachtingen met de Wet toekomst pensioen (Wtp) realistischer zijn geworden, is de complexiteit geenszins uitgebannen. Bovendien krijgen de belangrijke vragen zoals de optimale verhouding tussen kapitaaldekking en omslag heel weinig

aandacht. Kapitaaldekking lijkt veilig, maar dat is alleen zo wanneer de risico's in de financiële markten zich gedragen zoals verwacht op basis van een combinatie van huidige marktwaardes en ervaring uit het verleden.

WANNEER GAAN ACTUARISSEN NAAR HET MALIEVELD?

Waar het gaat om het bijdragen aan de discussie om de juiste omstandigheden voor veilige pensioenen te creëren, zijn actuarissen op dit moment nog beperkt aanwezig. Voor de stabiliteit van het financiële systeem moet er een sluitend plan zijn voor monetaire ontwikkelingen op lange termijn. Nu bestaat er binnen Europa het groei en stabiliteitspact waarbij het tekort van de overheid niet hoger mag zijn dan 3% van het bbp en waarbij de schuld van de overheid niet boven de 60% van het BBP komt. Bij een constante inflatie van 2% en een economische groei is de staatsschuld / BBP-ratio dan constant. In de praktijk steeg de gemiddelde staatsschuld / BBP-ratio al jaren voor het groei - en stabiliteitspact en stijgt het, behalve tijdens de inflatieschok in 2022 verder. Stijgende rentes zullen de tijdelijke verbetering weer teniet doen. Een stijgende staatsschuld / BBP ratio kan niet tot in lengte der dagen voortduren en uiteindelijk komen landen in de eurozone daarmee in problemen. Dit kan leiden tot een aantal uitkomsten

1. Het laten komen tot een default. Dit kan een kettingreactie veroorzaken in het wereldwijde financiële systeem.
2. Bail-out waarbij andere overheden bijspringen. Dit is in strijd met de 'no bail-out' clause in het verdrag van Maastricht, al is onder druk in het verleden toch van alles mogelijk gebleken.
3. Monetaire financiering (bijdrukken van geld). Dit is evenmin toegestaan volgens EU verdragen en zal uiteindelijk leiden tot grotere financiële problemen door sterk oplopende inflatie.

Uitstel, wachten op een crisis en daarna werken aan noodoplossingen is levensgevaarlijk. Interessant is in dit kader de ondertitel van het boek van Martin Wolf: 'Alles met mate'. Dit is één van de spreuken op de tempel van Delphi. Geleidelijke aanpassingen zijn veel beter dan alles op zijn beloop laten tot een revolutie alles tegelijk verandert. Onze pensioenen zijn in het geding, de tevredenheid van burgers met onze kapitalistische democratie ook. Wij moeten een langetermijnoplossing organiseren.

CONCLUSIE

De doos van Pandora is geopend en dat draaien wij niet meer terug. Het is aan ons keuzes te maken voor de toekomst en daarbij ons verstand te gebruiken. Niet alles wat we kunnen, moeten we ook willen doen. Als we het doen, laten we dan complexiteit als gevolg van compromissen vermijden. Op de korte termijn kunnen die compromissen smeermiddel zijn om te komen tot een politieke oplossing. Op lange termijn is het niet werkbaar en leidt het tot vervreemding. De stabiliteit van het financiële systeem is essentieel voor de samenleving die we hebben opgebouwd. Geen keuzes maken zal leiden tot instabiliteit van het financiële systeem en daarmee instabiliteit in de samenleving. Op het moment dat ik dit artikel schrijf protesteren de boeren in Den Haag, en Extinction Rebellion eveneens. Wanneer gaan wij actuarissen naar het Malieveld? ■

